

Погляд у минуле

«ХІБА Ж ЛЮБИТЬ ОТЧИЗНУ СВОЮ - ЗРАДА?»

Слава і зрада. Ці поняття завжди були на полярних полюсах людської гідності. Бо ніколи не можна прийти до слави через зраду. І ніколи слава не опуститься до рівня зради.

Однак відомого українського громадського діяча, автора збірки «Світ, розглянутий по частинах» Данила Братковського Річ Посполита судила саме як «реbelізанта», заколотника, який змінив погляди на шляхет-

ські ідеали. І справді, Братковський, будучи шляхтичем Волинського воєводства і вендемським підчасним, перейшов на бік українського православного люду. Але це зовсім не зрада. Навпаки, це поклик душі, яка не змогла миритися з тим, як гноблять волю та віру.

Символічним з цього приводу є слова самого Братковського із п'єси М.Старицького «Остання ніч»,

сказані після ознайомлення із звинувачувальним вироком:

Тут зрадником
зовусь я, бунтарем...
Хіба ж любить
отчизну свою - зрада?

Отчизна в уяві Данила - звичайно, Україна. Врешті, робити вибір на її користь спонукав родовід, бо Братковські, що жили у Брацлавському і Волинському воєводствах у XVII столітті, замітні тим, що трималися міцно православної віри та української народності тоді, коли інші шляхетські роди на Правобережній Україні щоразу більше польщилися. Характерне й інше - Данило мав можливість каютям купити собі життя, але все-таки знайшов мужність покласти його на вітар визволення України. Насамперед тому його ім'я карбоване золотими літерами в нашу історію...

Точної дати дня народження Данила Богдановича не зафіксовано (приблизно 30-40 роки XVII століття). Основним місцем його проживання був маєток у селі Свищів (теперішнього Млинівського району). Однак із Свищева шляхи-дороги часто стелилися по світах. Зокрема, освіту Данило здобував в Італії. Він був активним у політичному та громадському житті Речі Посполитої. У 1697 році у Кракові тиражем у 4 тисячі примірників виходить його поетична збірка «Світ, розглянутий по частинах». Вірші написані польською мовою з використанням українців. У більшості з них у жартів-

ливій формі звучить сатира на тогочасне громадянство в Польщі, де не було місця для убогих, а їх працею користувався кожен, хто хоч трохи вибився вгору.

Видана книга, яка стала правдивим відбитком просвітительських поглядів Данила Братковського, значно загострила його стосунки з правлячими силами суспільства. І поет боротьбу пером проти польської, а заодно і української шляхти вирішує продовжити безпосередньою участю у селянсько-козацькому повстанні 1702-1704 років. Будучи присутнім на фастівській нараді, Братковський зав'язує тісні стосунки з полковниками Палієм, Самусем та Іскрою. Як відомо, у Фастові було прийнято рішення про нарощування боротьби проти шляхти задля повного визволення правобережної України з-під влади Польщі. Цей рух охопив Поділля і Волинь.

Як вчена людина і патріот українського народу Братковський написав бунтарську відозву на битву за волю. Семен Палій, прочитавши її, усміхнувся: «І слово воює тепер. Мій брате, для ляхів страшніші мушкетів твої рядки...».

Саме із закликом вступати у повстанські загони та іншими важливими документами Д.Братковського затримали біля містечка Заслав на заставі Волинського ополчення. Арешту могло і не бути, адже Данило змінив зовнішність, був у вбогому селянському одязі. «Допоміг» прикрий

випадок. Серед військових знаходився шляхтич із Свищева Микола Семіховський, перед яким раніше Братковський не приходивав свого наміру пристати до «козацького батька» Палія. Земляк відповідно впізнав земляка. І викрив.

В'язня помістили у луцьку тюрму. У книзі протоколів декретових Луцького громадського суду 17 жовтня 1702 року записано, що «рішенням суду воеводства Волинського у справі підчасного венденського Данила Братковського, звинуваченого в участі у козацькому повстанні, підсудному дозволено зібрати на своє виправдання докази і свідків, для чого суд відкладається». Характерний інший факт - Данило був шляхетського походження, а, отже, його за тодішніми законами не можна було судити без дозволу сейму. Невдовзі сейм такий дозвіл дав, зазначивши, що Братковський має відношення до бунтів, котрі могли призвести і до бунту в Луцьку, а тому, захищаючи безпеку воеводства, варто віддати в'язня до військового суду.

Черговий запис у книзі протоколів декретових від 20 листопада свідчить, що арештованого «вирішено піддати тортурам, щоб домогтися більш докладних свідчень, оскільки звинувачений всієї правди не казав, хоч визнав, що був у Києві і по різних містах, у Палія, в Ростові, де і Самусь був, завжди з козаками і плебеями знався, з Палієм і Самусем, і до злочину проти Речі Посполитої дійшов».

Катували повстанця жорстоко - на дибі. У цей час він ще мав можливість скористатися правом на життя. Варто було лише покаятися, зректися переконань і прийняти уніатство. Але мученик вибрав страту.

Зрозумівши безуспішність тортур і те, що підсудний через похилий вік та підірване здоров'я міг загинути ще до судового засідання, 25 листопада військовий суд призначив Братковському вирок - за безбожні дії присудити до покарання на горло і до негайної публічної смертної кари. Наступного ранку «посеред ринку луцького, через ката за сім разів мордерсько зістав стятий Данило Богданович - йому відрубали руки, ноги, потім голову і перерубали тулуб». За складеним перед смертю заповітом поховали мученика у Луцькій братській церкві.

Цікавим з точки зору відданості національним ідеям є й інший заповіт Данила Братковського. Цей документ зберегла вдова поета і у 1707 році передала для запису в Луцьку гродську книгу.

Батько наказує «синам і дочкам триматися цієї віри, за яку я вмираю, якщо хочуть мати благословення Боже... Шаблю - молодшому сину віддати». Взагалі Д. Братковський мав шестеро дітей. Дві доньки у першому шлюбі. Після смерті їхньої матері одружився знову, давши життя ще двом донькам та двом сином.

(Закінчення на 4 стор.)

**«ХІБА Ж ЛЮБИТЬ
ОТЧИЗНУ СВОЮ -
ЗРАДА?»**

